

ВІДГУК

офіційного опонента Щербак Ольги Іванівни
на дисертаційну роботу Белікової Юлії Анатоліївни
«Проектування професійного саморозвитку майбутніх
майстрів виробничого навчання», поданої
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти.

Детальний аналіз дисертації Белікової Ю.А. «Проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання» дозволяє сформулювати наступні узагальнені висновки щодо актуальності, ступеня обґрунтованості основних наукових положень, висновків, рекомендацій, достовірності, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки роботи.

Актуальність теми дисертації

Процеси європейської інтеграції охоплюють усі сфери суспільного життя, зокрема професійну (професійно-технічну) і вищу освіту. Подальші перетворення в суспільстві, зміцнення державності, входження України у світове співтовариство неможливі без модернізації вітчизняної системи освіти, спрямованої на підготовку компетентних фахівців, рівень професіоналізму яких відповідає вимогам часу. Це в свою чергу висуває нові вимоги до фахової підготовки педагогічних кадрів для професійної (професійно-технічної) освіти. Особливої значущості набувають питання підвищення рівня їх професійної компетентності, конкурентоспроможності, формування педагога нової генерації, здатного до самовдосконалення у професійному розвитку. За цих умов актуалізується пошук інноваційних підходів до підготовки педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, зокрема майстрів виробничого навчання.

Розв'язання цієї проблеми потребує створення відповідних умов для професійного саморозвитку педагогічних працівників впродовж життя.

Важливим є цілеспрямоване формування законодавчої бази в Україні, а саме: Законах України «Про вищу освіту» (2014), «Про професійно-технічну

освіту» (1998) зі змінами, «Про освіту» (2017), «Про професійний розвиток працівників» (2012); Указі Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013); Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2011); Стратегії сталого розвитку «Україна - 2020» (2015); Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні (2004) тощо. Актуальність дослідження підтверджується важливістю вирішення соціально значущих завдань щодо оновлення змісту, форм, технологій здійснення професійної підготовки майбутнього педагога, зокрема майстра виробничого навчання, значущість його професійного саморозвитку.

Водночас, досвід професійної підготовки майбутніх майстрів виробничого навчання свідчить, що недостатньо дослідженою у педагогічній науці є проблема проектування їхнього професійного саморозвитку. Такий стан наукового знання зумовлює необхідність вирішення суперечностей, що мають місце в теорії та практиці педагогіки, зокрема між:

- зрослими вимогами суспільства до професійної підготовки майстрів виробничого навчання і недостатнім рівнем її якості у закладах вищої освіти;
- потребою закладів професійної (професійно-технічної) освіти у кваліфікованих майстрах виробничого навчання, здатних до професійного саморозвитку впродовж життя, і низьким рівнем усвідомленості ними потреби в проектуванні цього процесу;
- необхідністю формування готовності майбутніх майстрів виробничого навчання до проектування і здійснення професійного саморозвитку та недостатнім рівнем значущої для цього їхньої теоретичної й методичної компетентності;
- сучасними вимогами до науково-методичного забезпечення проектування професійного саморозвитку майстрів виробничого навчання і недостатнім ступенем його розробленості.

З огляду на вищезазначене можна підкреслити своєчасність і актуальність дисертаційного дослідження Белікової Ю.А. «Проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання».

Обґрунтування обраної теми дисертації є змістовним та переконливим, а коло завдань для вирішення проблеми таке, що сприяє розкриттю теми та досягненню мети дослідження.

Актуальність теми також підтверджується тим, що дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри педагогіки та управління освітою Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця) за темою «Управління освітнім середовищем професійного розвитку керівних і педагогічних працівників» (РК№0117Ш06014).

Основні результати дослідження впроваджені в освітній процес Донецького індустріально-педагогічного технікуму, Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків); Приазовського державного технічного університету, про що свідчать довідки про впровадження, які представлені у додатку Е2.

Наукова новизна одержаних результатів

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати на наступні результати, що мають вагому наукову новизну, яка полягає в тому, що авторкою вперше розроблено систему проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання, структурними компонентами якої є ціннісно-цільовий, змістовий, технологічно-методичний, оцінно-результативний; визначено принципи її побудови, обґрунтовано умови організації самоосвіти і самовиховання студентів, як чинників їхньої саморозвивальної діяльності; удосконалено методи і форми мотивації, організації і стимулювання активності майбутніх майстрів виробничого навчання у професійно-педагогічному зростанні; визначено структуру проміжного результату професійного саморозвитку майбутнього майстра виробничого навчання; уточнено зміст ключових понять дослідження, а саме: «професійний саморозвиток особистості майстра виробничого навчання», «умови професійного самовиховання», «здатність майбутнього фахівця до рефлексії та саморозвитку», «рівень професійного саморозвитку», «мотивація професійного зростання», «стимулювання

професійного саморозвитку особистості»; подальшого розвитку набули наукові уявлення про професійні компетентності, як цільові орієнтири професійного саморозвитку майбутнього майстра виробничого навчання.

Ступінь обґрунтування наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки і пропозиції дисертаційного дослідження Белікової Ю.А. сформульовано чітко, логічно, послідовно, є аргументованими і змістовними. Позитивне враження справляє застосування комплексу взаємодоповнюючих методів: теоретичних: аналіз, синтез, узагальнення - з метою з'ясування стану та рівня розробленості досліджуваної проблеми; порівняння, зіставлення - для вивчення підходів до розв'язання цієї проблеми, визначення напрямів наукового пошуку та обґрунтування поняттєво-категорійного апарату; проектування - для розроблення системи проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання; *емпіричних*: бесіди, спостереження за освітнім процесом, опитування, інтерв'ювання, тестування, анкетування; педагогічний (констатувальний, формувальний) експеримент для здійснення діагностики та перевірки ефективності системи проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання; *статистичних*: методи обробки для кількісного та якісного аналізу результатів дослідно-експериментальної роботи (методи визначення обсягу дослідницької вибірки, частотний аналіз, критерій χ^2 Пірсона тощо).

Аналіз основних положень дисертації підтверджує досягнення мети і вирішення завдань дослідження. Зміст роботи відповідає поставленій меті і завданням дослідження.

Пропозиціям, розробкам та висновкам, які представлені в дисертації властива повнота та логічність викладення, достатній рівень обґрунтованості й достовірності.

Практичне значення одержаних результатів.

Результати дисертаційного дослідження Белікової Ю.А. мають теоретичну та практичну значущість, яка полягає в розробленні навчально-

методичного забезпечення професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання, що містить навчальну програму спецкурсу «Основи професійного саморозвитку» (Додаток В), рекомендації щодо проведення тренінгу «Життєві перспективи та професійний саморозвиток майбутнього майстра виробничого навчання» (додаток Г); завдання для проведення майстер-класів з проблем розвивальної діяльності студентів; комплекс методів і прийомів педагогічного супроводу професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання, що забезпечує мотивацію та стимулювання навчання впродовж життя.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані працівниками системи вищої, професійної (професійно-технічної) освіти України, викладачами професійно-педагогічних коледжів та індустріально-педагогічних технікумів, науковцями, студентами закладів вищої освіти, слухачами інститутів післядипломної освіти та курсів підвищення кваліфікації.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Дисертаційна робота складається з анотацій та списку публікацій здобувача українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (300 найменувань, з них 15 - англійською мовою), додатків на 55 сторінках. Загальний обсяг дисертації - 275 сторінок, обсяг основного тексту - 220 сторінок. Робота містить 25 таблиць і 9 рисунків.

У **вступі** чітко обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, доцільність її розв'язання; сформульовано мету, яка корелює з темою та конкретизується у завданнях, визначено об'єкт та предмет дослідження, логічно схарактеризовано систему методів дослідження, використаних у роботі, його експериментальну базу; подано відомості про етапи науково-дослідної роботи, апробацію та впровадження в практику її результатів, висвітлено інформацію про публікації, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні засади педагогічного проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів**

виробничого навчання» здійснено аналіз ступеня дослідженості проблеми в науковій літературі та педагогічній практиці, розкрито сутність і структуру професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання та компетентностей майстра виробничого навчання як цільових орієнтирів професійної самоосвіти і самовиховання.

Зроблено висновок про недостатній рівень забезпечення можливості майбутніх майстрів виробничого навчання у професійному розвитку і саморозвитку. Здійснено характеристику основних методологічних підходів, на яких базується розв'язання науково-дослідних завдань: системного, цілісного, синергетичного, культурологічного, компетентнісного, аксіологічного, проектного, особистісно-діяльнісного.

Схарактеризовано поняття саморозвитку майбутнім майстром виробничого навчання професійних компетентностей як свідомий і цілеспрямований процес забезпечення якісних змін у професійній свідомості і самосвідомості, який супроводжується самоосвітньою і самовиховною активністю майбутнього фахівця.

Результати вивчення філософської, психологічної, та педагогічної літератури дозволили авторці трактувати категорію професійного саморозвитку як міждисциплінарну, інтегральну.

Узагальнення результатів дослідження феноменів професійного розвитку і саморозвитку особистості дозволило Беліковій Ю.А. визначити сутність поняття «професійний саморозвиток майбутнього майстра виробничого навчання».

Обґрунтовано, що готовність майбутнього майстра виробничого навчання до професійного саморозвитку є складною інтегрованою якістю системного характеру, компонентами якого є: духовно-моральний; мотиваційний; практичний.

Визначено детермінанти цілісного професійного саморозвитку особистості майбутнього майстра виробничого навчання, основними серед яких є: орієнтація процесу навчання на формування спрямованості майбутнього фахівця на самоактуалізацію та самодетермінацію в майбутній

професійній діяльності; збагачення змісту навчання знаннями і вміннями щодо орієнтації майбутніх майстрів виробничого навчання на рефлексію професійного становлення, самопроекування, самонавчання, самоорганізацію, саморозвиток у сфері формування професійно значущих якостей особистості; застосування методів, прийомів і технологій навчання, що сприяють набуттю досвіду діяльності, яка саморозвиває в особистісно-професійному напрямі.

Авторкою описано основні компетентності майстра виробничого навчання та визначено основи проектування системи професійного саморозвитку майстра виробничого навчання у позиції компетентнісного підходу.

Висновки до першого розділу представлено авторкою на основі комплексного аналізу літературних джерел та методу узагальнення і систематизації науково-теоретичних положень. Вони повною мірою висвітлюють результати поставлених здобувачкою завдань (с.80-82).

У другому розділі «Система проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання» обґрунтовано систему проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання на основі принципів її побудови і алгоритму; визначено умови її ефективного функціонування, обґрунтовано критерії і показники оцінки ефективності цієї системи.

Провідними принципами побудови системи проектування професійного саморозвитку майбутніх фахівців, як зазначає авторка є: принцип соціальної доцільності професійно-педагогічного саморозвитку як результату професійної самоосвіти і самовиховання; принцип відповідності між змістом самоосвіти майбутніх майстрів виробничого навчання та запитами ринку праці; принцип самоцінності індивідуальної траєкторії професійного становлення та розвитку майбутнього майстра виробничого навчання засобами самоосвіти і самовиховання; принцип усвідомленого оволодіння майбутнім майстром виробничого навчання теорією і методикою самоосвіти і самовиховання; принцип неперервності психолого-педагогічної підтримки

процесу самоуправління студентом власним професійним саморозвитком; принцип створення сприятливого психологічного клімату у процесі співпраці всіх суб'єктів професійного розвитку.

До провідних цільових орієнтирів руху майбутнього майстра виробничого навчання до реалізації мети професійного саморозвитку Белікова Ю.А. відносить такі компетентності: готовність до усвідомлення єдності інтересів України до націєтворчості і власних професійних інтересів та потреб у саморозвитку; здатність до самомотивації професійного саморозвитку; здатність до адекватної самооцінки образу «Я» як майстра виробничого навчання; здатність до професійної самоосвіти в цілях професійного саморозвитку впродовж життя; готовність до професійного самовиховання в системі професійної (професійно-технічної) освіти; здатність до самоуправління кар'єрним зростанням на основі проектування кар'єрограми майстра виробничого навчання; готовність до здійснення цілісного підходу до управління професійним саморозвитком засобами самоосвіти, самовиховання у професійно-освітньому середовищі.

Не викликає сумнівів, що вагомим науковим внеском здобувачки є розроблена система проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання, що включає чотири компоненти: ціннісно-цільовий, змістовий, технологічно-методичний і оцінно-результативний (рис. 1). Ціннісно-цільовий компонент містить мету, провідні цілі, принципи розроблення відповідної системи та методологічні підходи для забезпечення її якісного функціонування. Складниками змістового компонента є: знання цінностей змісту професійно-педагогічної освіти на особистісному рівні, теорії і методики професійного саморозвитку особистості засобами самоосвіти і самовиховання; уміння в сфері забезпечення власного професійного саморозвитку (проектувальні, організаційні, стимулювальні, контрольні), досвід професійного самостановлення і саморозвитку як майстра виробничого навчання засобами самоосвіти і самовиховання. Технологічно-методичний компонент включає наступні етапи: мотиваційно-ціннісний; організаційно-діяльнісний; стимулювальний; оцінно-результативний, як

результат досягнення ефективності професійного саморозвитку студента на особистісному рівні.

Підкреслено, що якісне функціонування системи проектування професійного саморозвитку залежить від створеного в закладі освітнього середовища. Схарактеризована компонентно-критеріальна оцінка рівнів сформованості професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання.

Висновки до другого розділу обґрунтовані і достовірні, що підтверджуються опрацюванням значної кількості аналітичного матеріалу та широким застосуванням наукових методів (с. 122-124).

У третьому розділі **«Дослідно-експериментальна перевірка ефективності системи проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання»** - розроблено програму експериментальної роботи з проектування професійної самоосвіти і самовиховання майбутніх майстрів виробничого навчання в цілях їх професійного саморозвитку, методика реалізації якої передбачає послідовність проведення констатувального та формувального етапів; наведено кількісні та якісні результати експериментального дослідження.

Формувальний експеримент, що передбачав поділ студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» спеціальності 5.01010401 Професійна освіта (за профілем підготовки)» напряму 0101 Педагогічна освіта (за Переліком галузей знань та спеціальностей 2015 року - спеціальність 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» галузі знань 01 Освіта/Педагогіка) на контрольну (КГ - 104 особи) та експериментальну (ЕГ - 98 осіб) групи, охопив взаємопов'язані і взаємозумовлені етапи: мотиваційно-ціннісний, організаційно-діяльнісний, стимулювальний, оцінно-результативний.

Заслуговує на увагу запропонована спеціальна підготовка викладачів до розв'язання експериментальних завдань: психолого-педагогічна підтримка студента в остаточному професійному самовизначенні; інформаційно-методичне забезпечення діяльності викладачів-експериментаторів,

зосередження їх уваги на педагогічних діях, зокрема: занурення у процеси рефлексії, самопізнання, самовизначення, саморегуляції, які допомагають студентам вийти на шлях професійного саморозвитку.

Необхідно відзначити, що у розробленій системі увага приділялась не тільки вивченню основного спецкурсу «Основи професійного саморозвитку», програма якого представлена у додатку В, а також тренінгам, виховним й науковим заходам, спрямованим на розвиток самоосвіти і самовиховання як засобів саморозвитку та проектування професійного саморозвитку, а спрямовувалась на активізацію роботи викладачів - експериментаторів. Визначена наявність зв'язку між рівнями професійного розвитку студентів та рівнями психолого-педагогічної готовності викладачів. Кількісну оцінку отриманих результатів здійснено на основі визначення коефіцієнта кореляції Пірсона.

Автором запропоновано перспективи неперервного якісного функціонування системи проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання на державному, регіональному, інституційному та особистісному рівнях.

У висновках до третього розділу цілком доведено, що результати формуючого експерименту дають підстави зробити висновок, що запроваджена система проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання забезпечує ефективне підвищення результатів професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання засобами самоосвіти і самовиховання (с. 188-191)

Загальні висновки відповідають завданням дослідженням та у концентрованому вигляді відображають основні наукові результати дисертаційного дослідження.

Відзначимо, що поглиблюють і увиразнюють уявлення про цілісне дослідження додатки.

Вивчення матеріалів дисертації Белікової Ю.А. дозволяє зробити висновок, що наукові результати, отримані авторкою, базуються на ґрунтовній та всебічній розробці проблеми, що досліджується; аналізі різних підходів до

її вирішення, використанні достатнього масиву літературних джерел. Отже, можна стверджувати, що мета дисертаційної роботи в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною науковою працею, в якій отримані наукові результати, що мають теоретичну та практичну значущість.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертацій в опублікованих працях

Основні результати дослідження висвітлено в 17 одноосібних публікаціях, з-поміж них: 6 статей у наукових фахових виданнях України (зокрема 2 - у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз); 11 публікацій у збірниках наукових праць та матеріалів науково-практичних конференцій.

Публікації висвітлюють основні наукові положення дисертації. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації є достатніми.

Успішна апробація результатів дослідження на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та семінарах свідчить про те, що з результатами наукового дослідження Белікової Юлії Анатоліївни обізнана широка громадськість.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації Ю.А. Белікової дає підстави стверджувати, що за структурою, змістом та оформленням він відповідає вимогам. У тексті автореферату дисертації відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого дисертаційного дослідження. Зміст автореферату є ідентичним до змісту дисертації і достатньо повно відображає основні положення дослідження.

Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, вважаємо за необхідне зазначити дискусійні положення та зауваження до поданого наукового дослідження.

Дискусійні положення та зауваження

1. Погоджуючись з авторкою в тому, що у професійному саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання значна роль належить педагогічній практиці, на наш погляд необхідно було ґрунтовніше висвітлити роль педагогічної практики, яку проходять студенти у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, у проектуванні професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання.

2. На нашу думку, дисертація виграла б за умови розкриття впливу професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання на мотивацію здобуття студентами вищої освіти наступних рівнів, враховуючи сучасні вимоги до кваліфікації педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

3. Заслуговує на увагу розроблений авторкою проект перспектив кар'єрного зростання майстра виробничого навчання (рис. 1.2), але потребує уточнення щодо введення ступеня «молодший бакалавр» замість ОКР «молодший спеціаліст» та відсутність існуючої кваліфікації «педагог професійного навчання» освітнього ступеня «бакалавр».

4. Для впровадження результатів дослідження бажано було розширити мережу закладів вищої освіти, які готують майстрів виробничого навчання за ОКР «молодший спеціаліст»

5. Враховуючи проведення дослідження впродовж 2012-2018 рр. необхідно було зазначити зміну назви спеціальності 5.0101401 «Професійна освіта (за профілем підготовки) напрямку 0101 Педагогічна освіта на спеціальність 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» галузі знань 01 Освіта/Педагогіка відповідно до Переліку галузей знань та спеціальностей 2015 року.

Зазначені вище побажання не впливають на загальну високу оцінку дисертації Белікової Ю.А.

Загальні висновки і оцінка дисертації

Рецензована дисертація Белікової Юлії Анатоліївни є структурованою, цілісною, завершеною науковою роботою. Результати дослідження, впроваджені в педагогічну практику, мають необхідну наукову новизну, теоретичне і практичне значення.

Вважаємо, що дисертаційна робота на тему **«Проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання»** повністю відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 до кандидатських дисертацій, а її автор Белікова Юлії Анатоліївни заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент,
доктор педагогічних наук, доцент,
член-кореспондент НАПН України,
директор Київського А
професійно-педагогічного [71
коледжу імені Антона Макаренка

О.І. Щербак

Підпис Щербак О.І. засвідчую

Помічник директора з кадрової роботи
Київського професійно-педагогічного
коледжу імені Антона Макаренка

Т.О. Загляда

'15" листопада 2018 р.